

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ

СИДОРЕНКО Тетяна,

здобувач,

Відокремлений підрозділ «Миколаївська філія КНУКіМ», вул. Декабристів, 17, м. Миколаїв, 54017, Україна, e-mail: tatyana_tvs@yahoo.com

Метою статті є обґрунтування концептуальної моделі культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки. Автор визначає основні блоки моделі, зокрема: цільовий, стратегічно-нормативний, теоретико-методологічний, організаційно-змістовний, діагностичний, результативний. Конкретизовано змістове наповнення, форми і засоби для кожного блоку. У ході дослідження доводиться, що концептуальна модель культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки передбачає включення цієї діяльності в соціокультурні процеси, пов'язані з трансформаційними змінами соціокультурного середовища ХХІ ст. Використання запропонованої моделі культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки може забезпечити її зміни в організації соціокультурних комунікацій.

Ключові слова: концептуальна модель, культурно-просвітницька діяльність, публічна бібліотека, соціокультурна комунікація.

Вступ. Інформатизація та інтернетизація, трансформаційні зміни соціуму потребують інших підходів до організації культурно-просвітницької діяльності публічних бібліотек, спрямованості на розвиток та вибір її нових форм і методів. Нині в розвиткові культурно-просвітницької діяльності – період створення нових концепцій і моделей активнішого спілкування з користувачами; пошуку форм ефективнішого поширення знань, наукових досягнень, корисної інформації; створення дедалі більшої комунікації між членами суспільства, залучення його в мережу традиційних та електронних бібліокомунікацій.

Питання культурно-просвітницької діяльності бібліотек є предметом досліджень вітчизняних (Н. Захарова, С. Кирий, Л. Лупіка, О. Матвійчук, Л. Петровська, О. Печена, Н. Солонська, І. Цуріна) та зарубіжних (О. Домаренко, Л. Жаркова, Г. Олзоєва, С. Матліна, Ю. Мелентьєва) науковців. Зокрема, питаннями розробки моделей публічної бібліотеки та моделі концепції культурно-просвітницької діяльності бібліотеки займалися відповідно Г. Шемаєва та Н. Солонська.

Сучасна модель публічної бібліотеки, на думку Г. Шемаєвої, передбачає також її соціокультурну складову, пов'язану з кумуляцією соціально-значущої інформації та знань, соціально-культурними комунікаціями і поширенням культурних явищ. Модель публічної бібліотеки спрямована на посилення таких механізмів взаємодії, як співробітництво, кооперація, консолідація, партнерство [3, с. 14]. Отже, багаторсторонність зв'язків бібліотеки, її відкритість до змін у наявній системі соціальних комунікацій пов'язані з формуванням нових комунікаційних форм культурно-просвітницької діяльності, «прискоренням темпів розвитку системи соціальних комунікацій» [3, с. 12].

Н. Солонська визначила нову модель концепції культурно-просвітницької діяльності бібліотек, що складається з теоретичного комплексу основоположних ідей, принципів, правил, що визначають її цілі, засоби, аргументи, систему ефективності і передбачає максимальне інформування широкого загалу про діяльність бібліотеки, а також враховує сприйняття книгозбірні широким загалом [4, с. 85–86]. За-

пропонована Н. Солонською нова концепція культурно-просвітницької діяльності передбачає застосування різноманітних критеріїв інтенсивності комунікаційних кампаній (рівномірна; така, що зростає; така, що спадає; залпова; пульсуюча та ін.) і напрямів електронної комунікації; роботу з віртуальною аудиторією; пропагування співпраці бібліотек зі Світовою цифровою бібліотекою, Європейською бібліотекою, Європіаною, Бібліотечною асамблеєю Євразії тощо [4, с. 89]. Н. Солонською виділені канали PR-комунікацій для бібліотек, серед яких: ділове та професійне спілкування; ЗМІ; Інтернет; реклама; спілкування в аудиторії широкого загалу (культурно-масові заходи, віртуальні читацькі конференції, клубні зустрічі, віртуальні неформальні та клубні PR-події та ін.) [4, с. 87-88].

Попри наявність таких нових підходів до формування моделей публічної бібліотеки та її культурно-просвітницької діяльності, розробка моделі означеної діяльності в аспекті від постановки мети до отримання кінцевого результату не здійснювалася. Отже, нами здійснено спробу створення концептуальної моделі культурно-просвітницької діяльності (КПД) публічної бібліотеки (Рис. 1).

Метою цієї статті є обґрунтування концептуальної моделі культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки.

Методи дослідження. Методологічну основу статті становлять методи моделювання, опису, синтезу, узагальнення. Метод моделювання використаний для розробки моделі культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки; метод опису, синтезу, узагальнення – для формування складників моделі.

Результати й обговорення. У широкому значенні модель – це «відтворення чи відображення об'єкту, задуму (конструкції), опису чи розрахунків, що відображає, імітує, відтворює принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості, ознаки чи (та) характеристики об'єкта дослідження чи відтворення (оригіналу)» [1]. Концептуальна модель – це абстрактна модель. Вона визначає «властивості елементів діяльності, причинно-наслідкові зв'язки, які притаманні системі і важливі для досягнення мети моделювання» [2].

Модель культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки створена відповідно до потреби у виявленні інноваційних підходів, засобів, форм сучасної культурно-просвітницької діяльності з використанням реального і віртуального просторів; діагностування потреб соціуму і користувачів, внесення змін до системи підготовки та підвищення кваліфікації сучасних бібліотекарів.

Модель передбачає включення культурно-просвітницької діяльності в соціокультурні процеси, пов'язані з трансформаційними змінами соціокультурного середовища ХХІ ст. Культурно-просвітницька діяльність є частиною загального процесу соціальної комунікації, що здійснюється в бібліотеці. При цьому використовуються форми міжособистісної комунікації (читач – бібліотекар, бібліотекар – бібліотекар), міжгрупової (різними за віковою, національною та іншими ознаками), а також на рівнях взаємодії «бібліотекар – влада», «бібліотекар – установа».

Під концептуальною моделлю культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки розуміється система цілей, завдань, стратегій, підходів, напрямів, форм, засобів і ресурсів цієї діяльності; діагностичний аналіз культурно-просвітницької діяльності, рівня сформованості бібліотекарів до її проведення та форми контролю; оцінка результатів, що передбачає виявлення ступеня ефективності досягнення суб'єктом поставлених мети і завдання та формування перспективних напрямів і форм культурно-просвітницької діяльності.

Запропонована модель дасть змогу досліджувати, управляти та прогнозувати розвиток культурно-просвітницької діяльності в публічній бібліотеці, забезпечувати спадкоємність у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій з використанням інноваційних підходів і форм культурно-просвітницької діяльності з користувачами різних вікових груп.

Концептуальна модель культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки складається з таких блоків: цільовий, стратегічно-нормативний, теоретико-методологічний, організаційно-змістовний, діагностичний, результативний. Кожен блок має своє наповнення і місце в системі зв'язків, що надають моделі цілісності.

Цільовий блок відображає мету культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки – залучення людини до культури і культурним цінностям.

Стратегічно-нормативний блок забезпечує спрямування розвитку культурно-просвітницької діяльності бібліотеки з вимогами офіційних і нормативних документів у галузі культури і бібліотечної справи; стратегічним плануванням і прогнозуванням цієї діяльності.

Теоретико-методологічний блок моделі відображає підходи, функції і методи культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки. Основними підходами визначені соціокультурний, системний, діяльнісний; їх застосування має вирішальний вплив на визначення форм, методів, змісту культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки та її результатів. Основними функціями культурно-просвітницької діяльності визначені документно-комунікаційна, комунікативна, освітня, культуротворча, дозвіллева, культурно-просвітницька. Цей блок спрямований на використання традиційних бібліотечних, діалогових, демонстраційних, театралізованих та композиційних методів.

Організаційно-змістовний блок насичений напрямками, формами, засобами і ресурсами культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки. Культурно-просвітницька діяльність публічної бібліотеки реалізується в різних інформаційних напрямках соціальної комунікації: інноваційному (сприяє отриманню нових знань через різні форми культурно-просвітницької діяльності); орієнтаційному (сприяє формуванню ціннісних орієнтацій читачів/користувачів); у напрямі впливу на пріоритетність вибору інформації через орієнтування у соціальному просторі); стимуляційному (сприяє отриманню недостатніх знань через вплив на мотиваційні основи соціальної активності людей). Основними напрямками культурно-просвітницької діяльності є національно-патріотичне, краєзнавче, екологічне, естетичне, моральне виховання читачів/користувачів.

Вказана діяльність публічних бібліотек здійснюється в реальному та віртуальному середовищі (зі збільшенням обсягів останнього), сприяючи засвоєнню та включенню продуктів бібліотечного виробництва: віртуальних виставок, буктрейлерів, віртуальних екскурсій, віртуальних подорожей, інтернет-проектів; відеозаписів найцікавіших заходів бібліотек для перегляду у повному форматі (театральної вистави бібліотечного формату, вечорів-зустрічей з відомими людьми, засідання клубу за інтересами, заходів в рамках проведення великих проектів програм; лекцій, прочитаних в бібліотеці вченими, письменниками; проведення круглих столів та ін.); слемів; продуктів видавничої діяльності бібліотек [7, 8, 9 та ін.]. Отже, формами культурно-просвітницької діяльності виступають традиційні, інноваційні, масові, індивідуальні, форми партнерства. Суміщення реального та віртуального простору дозволяє активно використовувати сучасні мультимедійні форми та технології для експонування документних ресурсів бібліотек: соціальні мережі (для інформації, популяризації знань, хроніки заходів), сайти, блоги, власні web-проекти [7, 8, 9 та ін.].

Важливим перспективним напрямом та одночасі особливістю організації культурно-просвітницької діяльності публічних бібліотек Півдня України є запровадження трансферу інновацій (взаємодії науки, практики та освіти), який, за визначенням Г. Шемаєвої розглядається як «процес, через який інновації поширюються комунікаційними каналами та засобами в часі і просторі серед учасників соціальної системи» [5, с. 81]. Інтегральною формою трансферу інновацій є посилення взаємозв'язків науки, практики і освіти через створення і впровадження соціокультурних проектів. Так, під науковим керівництвом автора статті підготовлений студентський соціо-

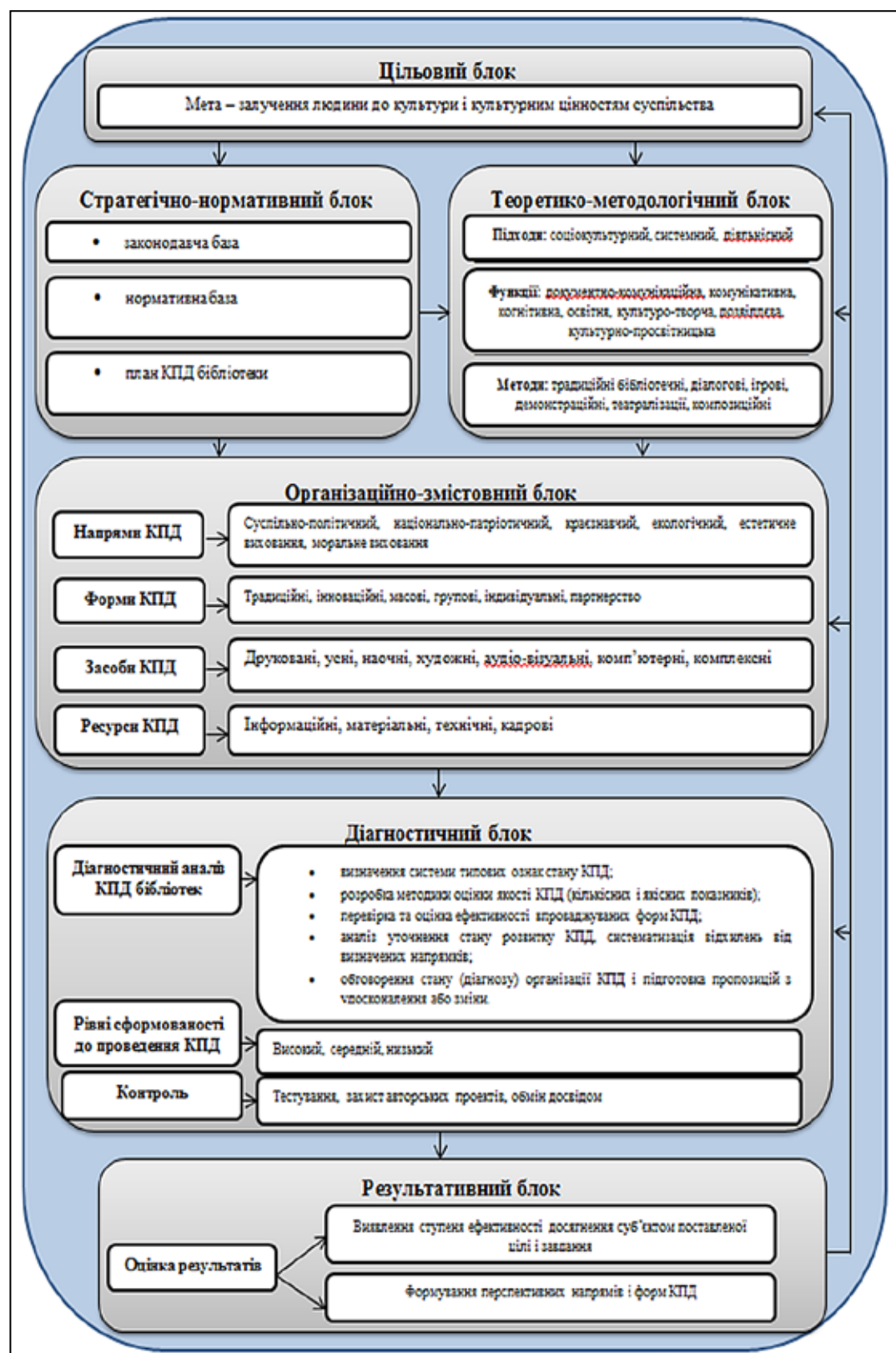

Рис. 1 Концептуальна модель культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки

культурний проект «Пройди світ разом з бібліотекою» і запроваджений на ярмарці ідей (2015 р.) [6]. Проект придбали і впровадили: Національна бібліотека України для дітей, Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрові Чайки, Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. Лягіна, Полтавська обласна бібліотека для дітей, шість публічних бібліотек Полтавської області, Братська та Новобузька районі бібліотеки Миколаївської області, Новокаховська централізована бібліотечна система, Бібліотека Херсонського агрономічного ліцею.

Діагностичний блок представлений діагностичним аналізом культурно-просвітницької діяльності, рівнем сформованості до проведення, контролем культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки. Посилаючись на підхід О. Кобелева до діагностики в бібліотечній сфері [10], нами був визначений перелік процесів діагностичного аналізу культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки: з'ясування системи типових ознак стану культурно-просвітницької діяльності; розроблення методики оцінки якості культурно-просвітницької діяльності (кількісних і якісних показників); перевірка та оцінка ефективності впроваджуваних форм культурно-просвітницької діяльності; аналіз та уточнення стану розвитку культурно-просвітницької діяльності бібліотеки, систематизація відхилень від визначених напрямів; обговоренні стану (діагнозу) організації культурно-просвітницької діяльності й підготовці пропозицій з її вдосконалення або зміни.

Заключний блок моделі – результативний – пов'язаний із виявленням ступеня ефективності досягнення суб'єктом поставленої мети і завданням та формуванням перспективних напрямів і форм культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки.

Культурно-просвітницька діяльність забезпечує реалізацію публічною бібліотекою її гуманістичної місії, передбачаючи виховання читачів/користувачів за напрямками: краєзнавство, національно-патріотичне, екологічне, моральне, естетичне, правове виховання, формування здорового способу життя. Особливим і важливим напрямом культурно-просвітницької діяльності залишаються продукування краєзнавчих знань і просвітництво в галузі краєзнавства, що допомагає публічній бібліотеці виконувати роль активного суб'єкта регіональної культурної політики. У такий спосіб культурно-просвітницька діяльність забезпечує репрезентацію культурного надбання людства, країни, регіону. Активізується регіональний аспект цієї діяльності.

Культурно-просвітницька діяльність публічної бібліотеки забезпечується такими соціальними функціями: документно-комунікаційною, що реалізується через доступ до ресурсів, випуск інформаційної продукції; меморіальною і кумулятивною; освітньою, а також культурною та дозвільною. До найважливіших функцій публічної бібліотеки відноситься культурно-просвітницька. З одного боку, маючи тісні зв'язки з інформаційною функцією, що проявляється в її конкретизації, просвітницька функція, не нав'язуючи користувачеві своїх концепцій та ідей, забезпечує вільний вибір поглядів щодо наданої інформації, залучення до цінностей вітчизняної та світової культури. Специфіку просвітницької функції можна розглядати і з позиції нових потреб користувачів у необхідності отримання нових знань, нової професії, підвищенні кваліфікації, отриманні інформації в повному обсязі з обраної теми, в організації заходів з метою залучення читачів/користувачів до скарбів української та світової літератури й ін. Культурно-просвітницька функція збагачується новим змістом.

Комунікаційними каналами культурно-просвітницької діяльності є: Інтернет, засоби масової комунікації, реклама.

Культурно-просвітницькій діяльності властивий динамізм. Під впливом зовнішніх факторів вона змінюється, адаптується, її модернізація здійснюється за рахунок використання нових носіїв інформації, технічних засобів, нових технологій, комунікативної взаємодії з документно - комунікаційними структурами та іншими

установами соціуму. Ця діяльність сприяє консолідації зусиль щодо реалізації корпоративних соціально-культурних проектів регіонів і водночас вимагає наявності фахівців, компетенції яких відповідають вимогам її відтворення. Розвиток сталих партнерських відносин публічної бібліотеки з культурно-освітніми та іншими установами сприятиме зміцненню її ролі культурно-просвітницького та соціокультурного центру.

Висновки та перспективи. Отже, модель культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки передбачає включення цієї діяльності в соціокультурні процеси, пов'язані з трансформаційними змінами соціокультурного середовища ХХІ ст. Культурно-просвітницька діяльність є частиною загального процесу соціальної комунікації, що здійснюється в бібліотеці. Ефективності реалізації моделі може сприяти застосування комплексу інноваційних підходів, форм, засобів, спрямованих на досягнення відповідних рівнів реалізації культурно-просвітницької діяльності публічної бібліотеки у комунікаційному середовищі суспільства.

Використання запропонованої моделі культурно-просвітницької діяльності зможе забезпечити її зміни в організації соціокультурних комунікацій, розповсюдженні культурних явищ, створенні нових форм бібліотечного виробництва.

1. *Модель* [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C_\(%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C_(%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F)). — Назва з екрана.

2. *Тикунова И.П.* Функциональная модель библиотеки общества знаний в региональном контексте / И. П. Тикунова // Роль библиотеки в формировании социально-культурного пространства территории : сб науч. тр. — Новосибирск, 2009. — С. 97–105.

3. *Шемаєва Г.* Модель публічної бібліотеки в сучасній системі соціальних комунікацій / Г. Шемаєва, Х. Ельбесхаузен // Вісн. Кн. палати. — 2012. — №8. — С. 12–15.

4. *Солонська Н. Г.* Модель концепції діяльності культурно-просвітницьких центрів бібліотек: новий підхід / Н. Г. Солонська // Бібліотека у соціокультурному просторі: інноваційні проекти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 18–19 жовтня 2012 р. — Одеса, 2012. — С. 85–89.

5. *Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гончара* [Електронний ресурс] [Веб-сайт]. — Електронні дані. — Режим доступу: <http://lib.kherson.ua/>. — Назва з екрана.

6. *Центральна бібліотека ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Миколаєва* [Електронний ресурс] [Веб-сайт]. — Електронні дані. — Режим доступу : <http://www.niklib.com/home.ua>. — Назва з екрана.

7. *Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрові Чайки* [Електронний ресурс] [Веб-сайт]. — Електронні дані. — Режим доступу : <http://www.library.kherson.ua/lw/>. — Назва з екрана.

8. *Шемаєва Г.В.* Організація трансферу інновацій бібліотеками України / Г. В. Шемаєва // Вісник ХДАК: зб. наук. праць. — Х., 2012. — Вип. 37. — С. 78–85.

9. *Міжрегіональний ярмарок бібліотечних інновацій «Бібліокре@тив – 2015»:* програма, 18-19 червня 2015 р. / Управління культури, національностей та релігій Миколаївської облдержадміністрації; Українська асоціація працівників бібліотек для дітей; Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. О. Лягіна; Миколаївська обласна бібліотечна асоціація. — Миколаїв, 2015. — [3 с.].

10. *Кобєлев О.* Інформаційна аналітика як складова системи діагностики діяльності бібліотек / О. Кобєлев // Вісн. Кн. палати. — 2009. — №8. — С. 17–20.

UDC 024:324.15 (477)

The conceptual model of cultural and educational activities of public libraries

Sydorenko Tatyana, Mykolaiv branch of Kiev National University of Culture and Arts, 17, Dekabristov St., Mykolaiv, 54017, Ukraine, e-mail: tatyana_tvs@yahoo.com

The aim of the article is the substantiation of the conceptual model of cultural and educational activities of public library. The author defines the main blocks of the model: target, strategic and

normative, theoretical and methodological, organizational and informative, diagnostic, effective. The content, forms and resources for each unit are specified. The study proves that the conceptual model of cultural and educational activities of public library provides the inclusion of these activities in the socio-cultural processes that are associated with transformational changes in the socio-cultural environment of the 21st century. The use of the proposed model of cultural and educational activities will be able to provide its changes in arrangements of socio-cultural communications.

Key words: conceptual model, cultural and educational activities, public library, socio-cultural communication.

Концептуальная модель культурно-просветительной деятельности публичной библиотеки

Сидоренко Татьяна

Целью статьи является обоснование концептуальной модели культурно-просветительной деятельности публичной библиотеки. Автор определяет основные блоки модели, в частности: целевой, стратегическо-нормативный, диагностический, результативный. Конкретизировано содержательное наполнение, формы и способы для каждого блока. В результате исследования доказано, что концептуальная модель культурно-просветительной деятельности публичной библиотеки предусматривает включение этой деятельности в социокультурные процессы, связанные с трансформационными изменениями социокультурной среды XXI ст. Использование предложенной модели культурно-просветительной деятельности публичной библиотеки сможет обеспечить ее изменения в организации социокультурных коммуникаций.

Ключевые слова: концептуальная модель, культурно-просветительная деятельность, публичная библиотека, социокультурная коммуникация.

1. Model [Elektronnyi resurs], *Wikipedia*, available at: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C_\(%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C_(%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F)) (access November 10, 2016).

2. Tykunova, Y.P. (2009), «*Funktsionalnaya model known in the Library Society rehyonalnom context*», The role of the Library in the Formation of socio-cultural territory prostranstva, *Sbornik nauchnyh trudov*, (pp. 97–105), Novosibirsk, Russia.

3. Shemaieva, H. and Kh. Elbeskhauzen (2012), «Model Public Library in the modern system of social communication», *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, no. 8, pp.12–15.

4. Solonska, N.G. (2012), «Model concepts of cultural and educational centers libraries: a new approach», *Biblioteka u sotsiokulturnomu prostori: innovatsiini proekty: materialy Vseukr. nauk.-prakt. Konf.*, Odessa, 2012, pp. 85–89.

5. Khersonska oblasna universalna naukova biblioteka im. O. Honchara [Elektronnyi resurs] [Veb-sait], available at: <http://lib.kherson.ua> (access November 11, 2016).

6. Central Library. ML Kropivnitskogo CBS for adults. Nikolaev [Elektronnyi resurs] [Veb-sait], available at: <http://www.niklib.com/home.ua> (access November 11, 2016).

7. Khersonska oblasna biblioteka dlia ditei im. Dniprovoi Chaiky [Elektronnyi resurs] [Veb-sait], available at : <http://www.library.kherson.ua/lw/> (access November 11, 2016).

8. Shemaieva, H.V. (2012), «Transfer Innovation Organization libraries Ukraine», *Visnyk KhDAK: zb. nauk. Prats*, iss. 37, pp.78–85.

9. Interregional Library Innovation Fair «Bibliokre @ tyv – 2015», Department of Culture, nationalities and religions Nikolaev oblderadministratsiyyi; Ukrainian association of librarians for children; Mykolaiv Regional Children’s Library named. VA Lyagina; Mykolayiv Regional Library asotsiatsiyya, prohrama, Mykolaiv, June 18-19, 2015, 3 p.

10. Kobieliiev, O. (2009), «Information Analyst as part diagnostic system of library», *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, no. 8, pp. 17–20.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2016